

STRES, GENÇLİK, KENTLEŞME, ŞİDDET

Dr. İbrahim BALCIOĞLU*

ÖZET

Günümüzde insanlar arasındaki ilişkiler genellikle gergin, çatışmalı ve tedirginedicidir. Kırsal kesimden kente göçen genç büyük problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Problemini çözemeyen genç strese girmekte, şiddeti çözüm yolu olarak görmektedir.

Anahtar Kelimeler: Stres, gençlik, kent, şiddet

ABSTRACT

The interpersonal relations of today's world are generally tense, rebellious and disturbing. Young people who immigrate from the villages to big cities face with important problems. The youngster who can not solve his or her problem experiences stress and regards terror as a solution.

Key Words: Stress, youth, city, terror

“Stres” sözcüğü günlük hayatımızda, hekimlik uygulamasında ve bilimsel alanda, yayınlarda çok sık, yaygın olarak ve değişik anlamlarda kullanılmaktadır. Tarihsel olarak, Latince “Estrictia” fiilinden türemiş olup, “BASINÇ, YÜKLENME, GERİLİM, ZORLANMA” anlamına gelen bu terim günümüz tıbbında kullanılan anlamıyla Genel Adaptasyon Sendromu çerçevesinde Selye tarafından Psikiyatri ve Genel Tıp için geçerli bir model olarak ortaya atılışından bu yana yaklaşık 50 yıl geçmiş olmasına rağmen, günlük tababet ve hayatımıza yerleşmiştir.

Tıpta “STRES” sözcüğü, insanda zorlanma yapan; uyum ve dengeyi bozan, fiziksel, çevresel-ruhsal, toplumsal ve psikososyal etkenler, organizmada bu etkenlere karşı gelişen olumsuz değişiklikler ve tepkileri anlatmak için kullanılır. Bu zorlayıcı etkenler hava kirliliği, radyasyon, kalabalık gibi fiziksel-kimyasal, çevresel; iş, ev ortamı ve sosyal iletişim odaklarına ilişkin psikososyal, sıkıntı, korku, hayal kırıklığı gibi psişik ve düşünce düzeyinde olabilir. Hayat dönemleri ve krizleri başlı başına stres odaklarıdır.

Hızlı nüfus artışı, dünya ve toplumlardaki hızlı değişimler, bu değişikliklere uyum güçlüğü, gelecek endişesi, aile yapılarında kayıp olayları, izolasyon, kronik hastalıklar günümüz insanını etkileyen özel psikososyal etkenlerden bazılarıdır.

Günümüz insanı artık belki ilkel biyolojik düzeyde tehdit edilmiyor, ancak, işte, evde, yolda, iç dün-

yasında, düşüncelerinde, iç çatışmalarında zorlanıyor. Fakat biyolojik savunma mekanizmaları ilk insandan pek fazla farklı değil. Bu sebeple zorlanmaya karşı ruhsal, davranışa ait, düşünceye ait savunma düzenekleri ve sosyal koruyucu yöntemler geliştirmek zorunda. İşte çok değişik zorlayıcı yaşam olayları, kişiye, topluma, yaşa, kültüre, benlik gücümüze ve benzer birçok faktörlere bağlı olarak biyo-psikososyal sağlığımızı ve uyumumuzu etkilemekte (Tarhan N., 1989).

Zorlanmanın yarattığı, heyecana ait gerginlik; basit sıkıntıdan, ruhsal çöküntü ve psikotik reaksiyonlara; psikosomatik hastalıklara, cinsel işlev bozukluklarına ve hatta bağışıklık sistemine kadar geniş bir yelpazede insan sağlığını etkilemektedir. Zorlanmanın zarar verici alışkanlıkların yaygınlaşmasında etkili faktörlerden birisi olduğu da gözlenmektedir. Öte yandan son yıllarda psikonörobiyolojide kaydedilen ileri gelişmeler heyecana ait faktörlerin organizmaya etkisini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bugün ülkemizde Stres ve Heyecana ait Gerginlikler ile ilgili bedensel-tıbbi hastalıkların yarattığı üretkenlik kaybının yılda milyonlarca dolara vardığı belirtilmektedir (Evrim S., 1970).

Suçluluk, kişiyi toplum halinde yaşayan öteki bireylerin karşısına çıkararak bir çatışmanın ürünüdür. Ceza Hukuku'nun tanımına göre “suç” yasanın cezalandırdığı harekettir.

Lowrey'e göre, “suçluluk” bireyle çevresi arasındaki karşılıklı etki ve tepkilerin sonucundan oluşur.

Seligman ve Johnson ise suçluluğu küçük ya da

(*) Profesör, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Psikiyatri A.B.D.

büyük bir sosyal grubun üyelerince iyi ve yararlı diye kabul edilmiş bulunan inançların, geleneklerin dayandıkları kurallara aykırı olarak işlemiş bulunan antisosyal davranışlar olarak tanımlarlar.

Öte yandan, Lombroso'ya göre "suç" doğum, ölüm gibi doğal bir olaydır (Evrin S., 1970).

Bilindiği gibi ergenlik dönemi çocuk için hızlı bir bedensel ve ruhsal gelişim dönemidir. Hızlı gelişmenin yarattığı gerilim bilgi ve deneyim eksikliği ile de birleşir. Bu tablo gencin sosyal normlara uyum göstermesini büyük oranda zorlaştırır. Aynı zamanda, çevresinden toplumsal kabul bekleyen genç, beğenmediği bazı kuralları yeniden düzenlemeyi düşünür. Bazı davranışlarının kimseyi memnun etmediğini görür. Ergen yaşı gereği kuralların sebeplerini kavrayamamaktadır. Gerçeklerin çok yönlülüğünü anlayacak bilgi ve deneyimden yoksun olmasını da kabullenemez. O alabildiğine direnir. Büyüklerin kurulu düzenini köhne ve kalıplaşmış bulur.

Değişen dünyanın değişen genç kuşaklarını anlamamakta direnen yaşlı kuşaklar da onu haklı çıkarılmaktadır (Yavuzer H., 1986).

Çocuk, ana babasının iyi ve kötü özelliklerini kendisine gördüğü biçimde yaşar. Doyurucu olduğu gibi, onu kırıklığa uğraticı nitelikte de olabilen bu özellikler, çocuğun kişiliğini oluşturacak hammadde-lerdir (Şemin R. 1979).

Ölüm, boşanma, ayrılık ya da terk gibi sebeplerle ailenin bütünlüğünün bozularak, anababadan birinin ya da her ikisinin birden olmaması durumu, "parçalanmış aile" olarak tanımlanır. Buna karşılık, öz anne ve babanın birlikte yaşadığı aile "bütünlüğünü koruyan aile" olarak adlandırılır. Parçalanmış aile deneyimi, çocuğun toplumsallaşma sürecini kesintiye uğratması sebebiyle hatalı ve eksik bir toplumsallaşmaya yol açar. Hatalı ve eksik toplumsallaşmanın görünen sonuçlarından biri de suç davranışıdır. Gerçekten araştırmalar suçlulukla, parçalanmış aile deneyimi arasında ilişkiler bulunduğunu desteklemektedir.

Ülkemizde hızlı içi göç sonucu büyük şehirlerde barınan nüfus artmaktadır. Şehirlere gelen aileler buradaki hayata uyum sağlamada büyük sıkıntılarla karşılaşmaktadırlar. Kültürel değişimin yarattığı problemlerin yanında, vasıfsız işgücü niteliğindeki babanın iş bulma ihtimalinin düşük olması yaşam düzeyinin daha da düşmesine sebep olur. Kadın çalışmasının henüz kabul edilebilir olmadığı bu ailelerde çocuk çalışması öne çıkmaktadır. Erken yaşlarda çalışma yaşamına atılan çocuklar, kırsal kesimde ailesinin yanında

yedek işgücü iken, şimdi sanayide işçi ya da sokakta ara işlerde çalışır olmuşlardır (Kurtkan A. 1982).

Çocuk gelişiminde en temel ilke olan "her çocuk o yaşın rolünü yaşmalıdır" ilkesi ile çelişen en önemli olgulardan birisi olarak karşımıza çalışan çocuklar çıkmaktadır, çünkü oyun oynaması, eğitim görmesi gereken dönemde çocukların çalıştıkları ve çoğu zaman ağır işlerde çalıştığı görülmektedir.

Çocukların sanayide ağır işlerde, ticari hayatta da ayak işlerinde kullanılması sonucunda, ruhsal dengesinde ve kişilik yapısında onarılmaz problemler çıkabileceği ortadadır. Dönmezer'e göre "çocuğa ve onun istikbaline ilgi duymayan ebeveyn birçok hallerde vardır. Bu aileler çocuğun çabuk para kazanabilir hale gelmelerini istemekte, onları kahve çıraklığı, satıcılık v.b.ayak işlerine sevk etmektedir. Bu gibi işler özel bilgiyi gerektirmediğinden, icrası genellikle yalın ve hileye sapılmasını gerektirir. " (Dönmezer S., 1943).

Bu durumda denilebilir ki çocuğun yapısına uymayan işlerde çalışmasının sorumlusu büyük ölçüde ailedir. Burada şöyle bir soru sorulabilir: Çocuk madem bir üretici güç değildir, o halde çalışan çocuğun ekonomik yapı içinde yeri ve rolü ne olabilir?

Çalışan çocuk kavramını ortaya koyarken, Amiran Kurtkan'ın belirlemiş olduğu gibi, "orta ve yüksek tahsil imkanlarını elde edemeyecek fertelerin nasıl olsa iş hayatına atılmaları gerektiğini de kabul etmemiz gerekmektedir". Öğretim imkanına sahip olmayan çocukların işsiz kalmalarının da birtakım problemlere (serserilik, başıboşluk, otorite yokluğu) sebep olacağı açıktır (Kurtkan A., 1982).

Bilindiği gibi insan çevresi fiziki ve sosyal olmak üzere iki temel unsurdan oluşur. Ancak bu iki çevre olumlu veya olumsuz etkileri ile daha karmaşık bir yapıda olmak üzere, birey açısından psikolojik diyebileceğimiz yeni bir çevreyi oluşturur. Mekan ve genel anlamda çevrenin değişken, kalıcı büyük ya da küçük çaplı oluşu, onun içinde yer alan insanın ilişkilerini belirleyen önemli bir platformdur. Bir başka deyimle toplumun göçebe veya yerleşik olması ile köyde ve kentte yaşıyor olması bireyin davranış biçimleri için önemli belirleyicilerdir. Mekan ile onun içinde yer alan insanın ilişkileri her zaman sosyal bilimcilerin inceleme konusu olmuştur.

Kentleşmenin insan üzerinde bıraktığı olumlu ve olumsuz izler, öteden beri tartışılmaktadır. Günümüzde büyük kentin mutluluk getirdiğini düşünenler azalmaya başlarken, bu gelişmeden kaygı ve endişe

duyanların sayısı giderek artmaktadır. Ancak yine de gelişmenin seyri aynı yönde devam etmektedir. Çok hızlı bir iç göçle büyük kent mahallelerine eklenen taşra insanının derin ruhsal sıkıntılarının dışa vurumu, özünde toplumsal olan sorunları sıklıkla tek tek vakalar halinde kent gündemine taşımaktadır.

Demografik etkenlerin ekonomik ve kültürel sorunlarla iç içe bulunması, suç olgusunu ortaya çıkarmakta ve suçluluğun artışına neden olmaktadır. Ancak problemin algılanışı çözümünün gerektirdiği boyutta olmamaktadır. Kent içinde yaşayan insanların çözümü şöyle dursun, tesbiti bile tam yapılamamaktadır.

Çağımızda küçük ve büyük insan grupları içindeki ilişkiler genellikle gergin, çatışmalı ve tedirgin edici nitelik kazanmaktadır. Köy ve küçük kent topluluklarında ise daha sakin olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Çarpık oluşmuş bir kentte, yeni gelen kişi geleneklerini sürdüremez. Göç etmiş olduğu yerle içine yeni girdiği ortam arasında bağdaşıklık görmez. Çaresizlik ve mahrumluk çekmekte, çoğu zaman farklı derecelerde bunalımlara düşmektedir. Kentteki köylü bağlanabileceği insanlı bir şeyler bulabilmek için derin bir istek duyar. Kişiliğini ifade etmek ve kendi adına davranışta bulunmak için, güçlü bir tutku duyan bu insan çoğu kez aradığına ulaşamamakta ve mutsuz olmaktadır. Psikososyal ve ekonomik sıkıntıların büyük bir kısmını bu bocalama durumunun bir fonksiyonu olarak görebiliriz.

Doğa güçleri dışında köydeki her faaliyetin nereye varacağı bilinir. Gelecek endişesi diye bir kavram gelişmemiştir. Oysa, kentteki gürültülü oyunun kime ne kazandıracığı belli olmadığından, ilişkilerinin güven verici olması da beklenemez. Toplumdaki bireylerin normal dışı davranışlar içinde olmalarında kırdan kente göçün rolü, daha geçen yüzyılın başlarında kesin çizgilerle ortaya çıkmıştır. Yapılan araştırmalar, şehir merkezlerinde cinsel sapıklık ve gayri meşru çocuk olaylarının nüfus artışı ile doğru orantılı olduğunu ifade etmektedir. Tıpkı intiharlar, ruhsal bozukluklar gibi suçluluğun da kentleşme ile yakın bağları olduğu anlaşılmıştır. Tüm bunlar, Durkheim'in da dediği gibi, toplumdaki bir "anomi" hali, yani sosyal dokunun zayıflaması ile beliren bir durumdur (G1st NP., 1956) - (Durkheim E., 1912).

Ülkemizde 1970'lere kadar yapılan araştırmalar daha çok köy problemlerine yöneliktir. Dünyadaki örneklerinde olduğu gibi, Türkiye'de de günümüz kentlerinin bir sosyal normlar yığını olduğu artık her-

kesçe bilinmektedir. Bu normların çoğu kez birbiri ile çatıştığı, en azından birbiri ile uzlaşmadığını gösteren belirtilerle hemen her gün karşılaşmaktayız. Kısacası, çatışan rollerin heyecan birikimine yol açtığı, izole yaşantının ise uyumsuzlukla sonuçlandığı kentteki hayatın, davranış bozukluklarını arttırıcı olduğu ilgili meslek çevrelerince kabul edilmektedir.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında nüfusun dörtte biri kentte, dörtte üçü kırsal kesimde yaşarken, 1950'den başlayan yoğun göçlerle bu oran değişmiştir. 1990'larda kentte yaşayan nüfus oranı (% 60 oranında) kırsal nüfus oranını aşarak kentte yaşayanların daha fazla olduğu bir durum meydana gelmiştir. Kırdan kente göç olgusunun meydana getirdiği temel problemlerden biri hızlı gecekondulaşmadır. Bu gecekondulaşma önemli problemleri de beraberinde getirir. Özellikle, çocuklar için olumsuz bir ortamın oluştuğu gözlenmektedir. Gecekondulaşma, işsizlik, konut, çevre, trafik gibi sorunlarla birlikte, uyumsuzluğun yeni bir hayat tarzından kaynaklanan temel sorun olduğu görülmektedir. Bu uyumsuzluk, güç şartlardaki çocuklar için önemli bir zemin oluşturmakta, çocukların suça itilmesini hızlandırmaktadır (Gökçen B., 1997).

Kentleşmeyi doğuran nedir? Göçü ve kentleşmeyi doğuran sebepler genellikle, itici, iletici ve çekici güçlerdir. İtici güçler, nüfusu köy dışına iten her türlü etmenlerdir. İletici güçler köylerden kopan nüfusu kentlere, büyük merkezlere taşıyan ulaşım araçlarındaki ve imkanlarındaki gelişmelerdir. Çekici güçler ise kentin sosyal ve ekonomik canlılığıdır (Gökçen B., 1971).

Kentleşme toplumların yapısal değişmelerin en göze çarpan yönüdür. Nüfusun hızla ve kütleler halinde kırdan kopup sanayii ve hizmet sektörü gibi örgütlü yerlere akını önemli toplumsal değişimlere yol açar. Bu değişimler her türlü insan ilişkisinin yeniden oluşması demektir. Yapısal değişiklikler fiziksel yapıyı etkilediği gibi kişilerin davranışlarının, düşüncelerinin ve hatta heyecanlarının değişmesine yol açar (Keleş R. 1984).

Kentleşme, özellikle, geleneklerin ve göreneklerin zamanla yitmesine sebep olur. Kent hayatı geleneksel davranış ve ilişkileri yeni şartlar içinde eritmekte ve kişileri çok sayıda roller içine itmektedir. Bu durum bazı düzensizliklerin ve problemlerin kaynağını oluşturur (Kıray M., 1982).

Motivasyon ve şartları ne olursa olsun gerçek şudur ki; her göç, insanları ruhsal streslerle karşılaştırır.

Bu sebeple kişinin, uzun bir kuşaklar tarihi ile kökleşip uyum yaptığı çevresinde sağladığı dengenin, yeni çevrede ağır ya da hafif, geçici ya da sürekli, bozulma ihtimali çoktur (Özbek A., 1983).

Ruhsal dengenin bozulması, antropoloji ve sosyal psikoloji dilinde bir “değişme” kavramı ile ifade edilir. Değişme süreci, ana çizgileri ile üç aşamadan meydana gelir. Bunlar çözülme ve dağılma, yardımcı mekanizmalar ile ara tipler geliştirme ve son olarak da yeni şartlara göre biçimlenme veya uyum aşamalarıdır. Hemen her toplumsal değişme olayında tekrarlanan bu aşamalı sürecin kentleşme alanındaki karşılığı şudur; geleneksel topluluklardan hareket eden nüfus, kent çevresinde önce eski kurum ve ilişki biçimlerinin çözülmesi olayına tanık olmaktadır. Eski örgütlenme biçiminin geçerli olmaktan çıktığı, geleneksel düşünce ve davranış kalıplarının etkinliğini yitirdiği bu dönem, değişimin olumsuz olarak belirdiği aşamadır. Bu aşamanın belirleyici özelliği, eski sistem ve mekanizmaların çözülmesine rağmen, henüz yenilerinin onların yerini alamayıdır. Böylelikle geleneksel ilişki biçimlerine olduğu kadar kente ait modellere de aykırı bazı durumlar ve sapma davranışları belirir. Kısacası değişimin ilk aşaması, eski çevrenin etkinliğini yitirmesine karşılık yeni çevrenin geçerlik kazanamayışı ve bu sebeple her iki kalıba da ters düşen bireysel örneklerin belirmesidir. Sapan davranışların çok çeşitli olduğu bir gerçektir. Belli başlıları; suçluluk, alkolizm, fuhuş, ruh sağlığı bozukluklarıdır. Bunlar, geleneksel toplumun, koruyucu ve gözetici olduğu kadar, denetleyici olan yaygın mekanizmalarının kent çevresinde çözülmesi, buna karşılık kentin denetim sistemlerinin yeterince etkin olmayışının ürünüdür (Sencar Y. 1970).

İstanbul’da yapılan bir sosyal psikoloji araştırması düşündürücü sonuçlar vermiştir. İstanbul’un yerlisi, taşradan gelen ve ülke dışından gelip, aynı semte yerleşenler arasında, psikonöroz oranının %59 ile iç göçmenlerde daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca, bu ölçümü yapan araştırmacılar, Anadolu’dan gelen göçmen grubunun çocuklarında uyumsuzluk reaksiyonlarının, yerli grubun çocuklarından daha yüksek olduğuna da dikkatleri çekmişlerdir (Bayülkem F., 1986).

Ailenin kente göçmüş olan ilk kuşak üyeleri, hayatlarının dış görünüşünde kente ait hayata genelde uysalar da, aile içi tutumları, ailenin diğer üyeleri ve özellikle daha genç kuşaklarına davranışları, geniş aile kavramından etkilenmektedir. Kökenlerinden kop-

muş olmanın getirdiği yalnızlık ve bilinçdışı suçluluk duyguları taşımaktadırlar. Bu yüzden geleneksel hayat stilini davranış, duygu ve düşüncelerinin içeriğinde sürdürerek, bunlara daha fazla sarılmaktadırlar. Yeni ortam, onlar için, sağladığı ekonomik çıkarlar açısından önemlidir. Sadece bu yoldaki ilişkilerinde ve görüntülerde, bu güncel ortamın biçimine uymakla yetinirler. Diğer açılardan kapalı bir grup oluştururlar (Koptagel İG., 1985). Kente göç eden ailelerde, her ne kadar biçim açısından çekirdek aile tipi yaşam sürdürülürse de ailenin sosyal hayat ve güvencesinde geniş aile ölçüleri uygulanmaktadırlar. Herhangi bir zor durumda kalınlığında, ölüm, kaza, iflas ve benzer olaylar karşısında, aynı çatı altında olmasalar bile, geniş akrabalığın kapsamı içindeki kişiler hemen bütünleşip gerekli desteği sağlamaktadırlar. Evlenme, v.b.sosyal durumlarda da yine bu türdeki hiyerarşiye ve kalıplara uyulmakta, törenle ilgili davranışlar ona göre düzenlenmektedir. İçinde henüz yabancı kaldıkları, bütünleşemedikleri, genel sosyal güvencelere tam olarak güvenemedikleri, ya da bu güvencelerin gerçekten de yeterli olmadığı yeni ortamlarda, böylesine bir hayat ve davranış biçimi, onlara daha güvenli bir destek sağlamaktadır (Koptagel İG., 1985). Yeni gelenler arasında yapılan araştırmada “dayanışma”nın daha çok akrabalar arasında olduğu, iş arkadaşları ve komşuların bundan sonra geldiği görülmektedir.

Simonides adlı antik bir yazar, “kent havası insanı özgür kılar” der. Gerçekten de kent, geleneksel normlardan sapmaya imkan ve cesaret veren bir alandır. Değişmeye karşı eğilim gösteren bir yaşantı için kentte her türlü şart hazır gibidir. Köyde ise değişmeye karşı bir direnç vardır (Kinsey AC, 1953).

Amerika’da yapılan geniş çaplı bir anket kırsal bölge ile kentin farkını anlamlı biçimde vurgulamaktadır. Bu araştırmaya göre fahişelerle, homoseksüellerin oran olarak kentte daha fazla olduğu belirlenmiştir. Gayri meşru çocukların sayısı da kentte fazladır. Dünyada yapılan gözlem ve çalışmalara göre, kentlerde mental bozukluklar, nörozlar ve psikopatik kişilik, alkolizm ve intihar olaylarının fazla olduğu, kırsal bölgede ise, mental debilite ve şizofreninin daha yüksek oranda olduğu ortaya konmaktadır (Erikson EG., 1954). Köydeki akıl bozukluklarının çevre tarafından toleransla karşılanmakta oluşuna dikkat çekilmektedir (Özaydın S., 1984). Köy toplumu, özellikle Türkiye’de geleneğe dayalı çiftçilikle geçimini sürdürmektedir. Günlük iş düzeni, inanç sistemi ve aile ekonomisinin şartları dışında, kişi üzerinde etkin olabilecek

başka bir dış güç yoktur. Kişinin değer yargılarını, toleransını çok sınırlı tutar. Her türlü yenilik kuşku ile karşılanır. Kentte ise, birey üzerinde etkili olan faktörler çok ve çeşitlidir; aile, okul, radyo, televizyon, sinema, çeşitli kulüp ve dernekler, dergi ve gazeteler, reklam ve ilanlar yenilik ve değişmeyi gerekli, ya da zorunlu kılan iletişim ortamını hazırlarlar (Eserper A., 1981).

“Sosyal Çevre” dediğimiz etkiler bütününe kente yeni göç edenleri derinden etkilediği görülmektedir. Kente gelenler başlangıçta kendi köyünden gelmiş akraba ve tanıdıklarının yanına yerleşmekte, sonra yavaş yavaş kentle ilişki kurmaya başlamaktadırlar. Kente yeni gelenler, özellikle hayatlarını devam ettirecek, yeni geçim kaynakları arama, uygun bir iş bulma aileyi barındıracak bir konuta sahip olma problemleriyle karşı karşıya kalırlar. Uyum sorunu ise daha farklı bir biçimde, uzun vadeli ve psikolojik kökenli olarak ortaya çıkmaktadır. Yerleşilen çevre ile ilgili olarak geleneklerde zayıflama bireysel ve ailevi problemlere yol açar (Geray C., 1966).

Yetişkin bireyler içinde buldukları çağın özellikleri çerçevesinde çevre ile olan ilişkilerini sürdürürler. Gençlerin çevreden gelen her türlü yeniliğe açık olmaları nedeniyle kentleşme süreci ile ortaya çıkan değişikliklerden en çok onların etkilendiği söylenebilir.

Köyden kente göç eden ailelerin sorunlarının başında (göçle gelen çocukların suç oranındaki artış sebebi ile) çocukların yetiştirilmesi gelmektedir. Kente göç ile birlikte, ailenin çocuklar üzerindeki denetimi azalmaktadır. Ayrıca, aile içinde de yeni kent toplumunun istediği kişiliği verecek şekilde otorite ve sevgi ilişkileri gelişmemiştir. Buna rağmen kentlerde çocukların sosyalizasyonunu sağlayan aile dışındaki kurumlardan, söz konusu küçükler, yeterince yararlanamaz. Göç eden anne baba köydeki davranış biçimlerini hemen değiştiremiyor. Bu durum kentin özgür havasında bulunan gencin aile ile sorunlar yaşamasına yol açmaktadır.

Kırsal alandan kente göç birçok şey gibi gencin kişilik oluşumunu da etkileyecektir. Bu etkileşim süreci doğal gelişime uygun düştüğü sürece, kişilik sisteminin bütünlüğü ve dengesi korunacak, aksi halde değişimin muhtemel sonuçları, kişiliğin bütünlüğünü zedeleyici birtakım öğelerin ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Yeni yetişen bir genç çevre ile kuvvetli bağlarının olduğu bir devrede ortam değişikliği ile karşı karşıya bırakılırsa, kişilik oluşumunda yıpratıcı etkiler ortaya çıkar. Okula devam etmeyip çalışma

imkanları bulamayan ya da işyerindeki şartlara uyum sağlayamayan gençlerin suçluluğu hazırlayıcı bir ortam içinde yaşadıkları söylenebilir.

Genç kendini çevreleyen şartların olumlu ya da olumsuz oluşu ölçüsünde kent hayatının gerekleri ile uyum veya çatışma durumunda olacaktır. Şehre uyum zamana bağlı olduğu için belli bir süre sonra şehre gelenler apayrı bir kültür meydana getireceklerdir. Kentleşme, aile yapısı üzerinde eğitim, kültür, teknolojik imkanlar ve konfor sağlamak gibi olumlu etkilerde bulunması yanında, aile bağlarının zayıflaması gençlerin aile dışında gruplara kayması gibi olumsuzluklar da getirir. Grupların olumsuz hareketlerine katılarak suça yönelmeler, boşanma ve evlilik dışı ilişkiler bu tip menfi etkilerin sonucudur.

Büyük kentlerde sık rastlanan ailedeki armoninin bozulması yatmaktadır. Köylerde normların canlılığından ötürü aile kurumuna aykırı düşen her türlü anormal davranışlar sıkı bir denetim altındadır. Sosyal kontrol fazladır. Köylerde aile sosyal sistemin vazgeçilmez unsuru iken kentteki aile asıl olarak, toplumun problemlerine katılan, sorumluluk taşıyan kitle insanı yetiştirmektedir. Bu bakımdan aile, kentteki sosyal sistemin en vazgeçilmez unsuru değildir. Kültürün hızlı değişimi karşısında, bireyler hayatlarının çok erken yaşlarında, geniş ölçüde topluma katılma sürecine uyarlar. Ana babalarından farklı olarak grup kültürünü öğrenirler. Kent, ferdileşmeyi zorunlu kılar.

Kentte bir diğer önemli problem işsizlik ve geçim sıkıntısıdır. Toplumsal ekonomik düzeyin düşüklüğü, bir yandan maddi hayat şartlarını ağırlaştırdığı için doğrudan; bir yandan da toplumsal güçlükleri yoğunlaştırması sebebiyle dolaylı olarak kentsel uyum açısından olumsuz bir etkide bulunmaktadır.

Şehir bölgelerine göç olayında gerek fertlerde gerek ailenin yapısı içinde çevre karşısında kültürel intibaksızlık görülmektedir. Bunun yanısıra kırdan gelenlerin işsiz kalmaları halinde sosyal dayanışma şuurunu yitirerek kendi sosyal grupları içine çekilmeleri sözkonusudur (Kingsley D., 1940).

Özellikle tarım kesiminde gizli işsiz durumunda olan genç, iş arayışı içinde ya da kentin cazibesine kapılma gibi sebeplerle evden kaçır. Ailesinden ayrı, tek başına şehir merkezine gelir. Bu durumdaki genç, aile desteğinden yoksundur. Sosyal sınıfların farklılıklarının ve suç yaratıcı etkenlerin şehirlerdeki yaygınlığı, intibaksızlık içinde olan gencin suç işlemesi açısından iyi bir ortamdır. Hırsızlık suçunun şehirlerde, ilk sırada yer alan suç türü olmasını bu görüş çerçevesinde

vesinde değerlendirebiliriz.

Uyum, bireyin sahip olduğu özelliklerinin kendi benliği ile, içinde bulunduğu çevre arasında dengeli bir ilişki kurabilmesi ve bunu sürdürebilmesi şeklinde tanımlanabilir.

Çocuğun gelişmesi ve kişilik kazanması için uygun çevre, birçok sorunun çözümlü, engellerin aşılması ile olumlu etkisini sürdürür. Olumlu çevreyi yaratma; güven veren, anlayışlı, sevgi dolu yaklaşımlara bağlıdır.

İnsan dış dünyaya uyum sağlamada gerekli olan bilgileri edinmek için, yaşadığı çevreyi ve kendini devamlı olarak yorumlar. İnsanı "insan" kılan bu özellik, onun kendi varlığı ile fiziksel ve sosyal çevresi arasında ilişki kurabilmesi için gereklidir. Kişi, bir yandan çok değişken olan çevresindeki nesnelere ilişkin kavramları geliştirirken, diğer yandan da kendi ile ilgili kavramları geliştirir. Bilişsel-duygusal bir organizasyonu temsil eden kendilik kavramının şekillenmesinde yaşamın özellikle ilk yirmi yılının önemli rolü olduğu ileri sürülmektedir (Middebrook PN., 1974).

Çocuğun, kendine ilişkin algı, düşünce ve tutumlarının gelişmesinde ve şekillenmesinde kendi yetenek ve yeterliliklerine ilişkin değerlendirmeler yapmasında, bilişsel yapısı kadar sosyal hayat ve etkileşimlerinin rolü de büyüktür (Festinger LA.,1954). Bu sebeple çocuğun yaşamı, biyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını temin etmek için fiziki ve sosyal çevreye uyum içinde geçer (Başaran F., 1973). Çocuğun gösterdiği uyum çabası, doğar doğmaz anne ile bebek arasında başlar, gelişimi boyunca okulda, arkadaş gruplarında, daha ileri yaşlarda da toplumsal kurumlarda devam eder. Yani çocuğun gösterdiği uyum çabası doğumdan başlayarak bir gelişim gösterir. Bu, bireyle çevrenin karşılıklı etkileşimi sonucu oluştuğundan psikososyal gelişimdir. Doğumdan itibaren başlayan psikososyal gelişimi, sosyalleşme sürecinde gerçekleşmektedir. Yani çocuğun bilişsel ve duygusal gelişimi, biyolojik büyüme ve olgunlaşmanın yanısıra toplumdaki normlara, kültürel değerlere ve davranışlara ilişkin beklentilere de bağlı olarak biçimlenmektedir (Parson T., 1955).

Bu sebeple çocuğun gelişiminde, onun içinde yer aldığı fiziksel alanlar da dikkate alınmalıdır. Çünkü, gelişim farklı çevrelerde gerçekleşmektedir. Pekçok sosyal bilimci, insan davranışlarının ve gelişiminin açıklanmasında bir yandan fiziksel etmenlerin birey üzerindeki etkilerini ele alırken, diğer yandan birey-

lerin çevrelerine ilişkin algılamalarının da önemli bir anahtar olduğu görüşünü benimsemişlerdir (Downs R., 1973).

Uygun çevreyi bulamayan çocuk güvensiz olur. Karmaşık duygu, düşünce ve çelişkiler içinde bunalır. Kimsenin kendisini sevmediğini, istemediğı duygusuna kapılır, kimseye inanmaz ve güvenmez. Büyükle- rin ilgisini çekmek için gereksiz davranışlar yapar. Bunlar bir sınırdan bonra çocuğun çevreye uyumunu bozar. Bu tür bozuklukların başında sürekli hırçnlık, sinirlilik, geçimsizlik, yalancılık, kavgacılık, söz dinlememe, kaygı ve korku hali gelir. Yaş büyüdükçe bunlar çevreye ve topluma uyum bozukluğu şekline dönüşür. Evden, okuldan kaçma, hırsızlık, yangın çıkarma, sürekli başkaldırma, tüm kuralları çiğneme ve saldırganlık görülebilir. Hata çocuk ve gençlerde türlü suçlara neden olabilir. Bunlar arasında hırsızlık, yan kesicilik, araba hırsızlığı, alkol, uyuşturucu ve uyarıcı maddeleri kullanma, kavga, tahrip, bıçak ve tabanca taşıma, dövme, yaralama, öldürme gibi hafiften ağıra giden birçok suç yer alır (Köknel Ö., 1982).

Suçluluk davranışı uyumsuzluk ile benzer özelliklere sahiptir:

a- Aşırı Derecede İtaatsizlik ve Karşı Koyma:

Anababaya itaatsizlik ve çocuğun disiplin karşısındaki inatçı tutumu ebeveynin hatalı tutumunun çocuğu tahrik etmesi sonucunda doğabilir.

b- Anababaya, Otoriteye Düşman Olma:

Bu gruba giren çocuklar, anne babadan güvenlik kuvvetlerine kadar otoriteyi temsil eden herkese ve kabul edilen sosyal kurallara karşı gelme eğilimi gösterirler. Ancak, bu kimisinde sinsice, kimisinde açıkça görülür. Suçlu çocuklarda otorite genellikle polis, hakim ve cezaevi personelidir.

c- Yalancılık:

Burada uydurma sözler anlatma, öyküler icat etme ya da kendi yararına bazı nesnelere reddetme gibi hayali yalandan daha önemli yalancı söz konusudur. Bu tür yalan birtakım bencilce sonuçlar elde etme amacı ile bilerek ve isteyerek başkalarını aldatmaktadır. Bu anlamda yalancılığın "kendini kontrol edememek ve aşırı bencillik" ile çok yakın bir ilgisi vardır. Bu durum, çocukların eğitimlerinde onları toplumsallaştırma işinin yeterince iyi yapılamamasından kaynaklanır. Bir başka deyişle çocuk, başkalarının hak ve çıkarlarına hiç olmazsa kendisinininki kadar değer vermesini öğrenememiştir. Aslında bu davranışı çoğu zaman kendini savunma amaçlı yapmaktadır.

d- Hırsızlık, Yankesicilik, Sahtekarlık:

Bu tür

vakalar zaman zaman ortaya çıkan ya da yinelenen hırsızlık hallerini içerir. Davranış problemleri içinde en kesin olarak sebepleri bilinen suç türü hırsızlıktır.

Çocuk ve gençlerde hırsızlıkların büyük bir bölümü, ailenin çocuğa, mülkiyetle ilgili kavram ve alışkanlıkları kazandırmamış olmasından ileri gelir. Hırsızlıkların bir başka grubunu da yeni ve heyecan verici deneyimler yaşamak, çevresini atlatarak bir üstünlük ve egemenlik duygusu yaşamak amacı ile yapılanlar oluşturur. Çocuk ve gençlerde bu isteklerin doyurulması doğal ruhsal bir ihtiyaçtır.

En çok ekonomik sebeplerden dolayı çalmalar görülür. Para hırsızlıklarının birçoğunda, çocuk ya da gencin şiddetle ihtiyaç duyduğu veya istediği bir nesneyi elde etmek için çaldığı söylenebilir. Haset, kıskançlık ve aşağılık duygusu gibi sebeplerle yapılan hırsızlıkta amaç, hoşta giden bir şeyi elde etmekten çok, söz konusu kişiyi ondan yoksun bırakmaktır. Bu tür sebeplerle çalma davranışı suçlu çocuklarda fazla yoğun değildir.

Çocuk ve gençlerin hırsızlıklarının bir bölümü de ana baba baskısına ya da duygusal etkileşimin eksikliğine karşı bir tür simgesel başkaldırıdır. Ya da çocuğun anneden alamadığı sevgiyi, çalarak almaya çalışmasıdır.

e- Evden Kaçma: Çocuk ya da gencin aile çevresinin mutlu bir ortama sahip olmayışı, anababalar arasındaki sürekli geçimsizlikler, çocuğun sevilmemesi, istenmemesi, ihmal edilmesi, kardeşlerinin açıkça tercih edilmesi gibi sebepler, bireyi aile çevresinden uzaklaşmaya zorlayabilir. Burada kaçışın iki sebebi vardır: Biri cezalandırılma korkusu, diğeri de kendisine iyi davranmayanları cezalandırmaktır. Evden kaçan çocuğun gideceği yer, her türlü suça zemin hazırlayan sokaklardır.

f- Okuldan Kaçma: Evden ya da okuldan yeterli bir sebep olmaksızın sık sık kaçma, gece geç kalma, gezme gibi durumlar suçla yakından ilişkilidir. Okulda başarısız olan, arkadaşları ile uyum sağlamayan çocuk okuldan kaçır, çünkü ona gerekli hedefler verilmemiştir.

g- Saldırganlık ve Yıkıcı Davranış: Vakaların çoğunu gasp, kötü niyetle zarar vermek, başkalarına sataşmak oluşturur. Tespit edilen saldırganlık halleri dışında kendi eşyalarına veya başkalarına zarar vermektir. Çağdaş ruhbilimciler, çocukta uyumsuzluğa sebep olan davranışların kökeninde saldırganlığın bulunduğu görüşünde birleşmişlerdir. Ayrıca içinde yaşanılan olumsuz ortam, var olan saldırganlıklarını art-

tırıcı etki yapmaktadır.

h- Kavgacılık, Huysuzluk, İşkence Etme ve Tahrik: Sık sık kavga etme, güçlük yaratma gibi davranışlardır.

ı- Davranış Bozuklukları: “Anomie” sözcüğü, toplumda nispi anlamda bir kuralsızlık ifade eder. Anominin güçlü olduğu yerlerde, ekonomik yoksulluğun da varlığı bilinir.

i- Alkol ve Uyuşturucu Madde Alışkanlığı: Ailenin alkol kullanması, çocukların davranış yapılarında önemli derecede etkili bir etkidir. Ailenin iç yapısını, statüsünü etkiler ve çatışmalara yol açar. Çatışmadan kaçan ise kendini sokakta bulur. Suçlu vakaların anababasını model alarak alkole başlaması dikkat çeker.

Alkole başlama ve devamında arkadaş çevresinin de en az aile kadar güçlü bir rolü vardır. Alkol kullanan güçlü bir grubun üyesi olmak için bu ayrıcalıktır. Ancak uyuşturucu madde kullanımının temelini inildiğinde, davranışın daha karmaşık olduğu dikkat çekmektedir.

Uyuşturucu madde alışkanlığına sebep olan başlıca etkenler şunlardır:

- Önceden hazır oluş (doğal eğilim)
- Zihine ait gerilik ve yetersizlik
- Bedensel hastalıklar
- Toplumsal şartlar

Tüm bu etkenlerin etkileşimi uyuşturucu alışkanlığında rol oynar.

k- Cinsel Davranış ve Sapmalar: Tarih boyunca cinsel davranış, çeşitli toplumsal değerler için daima bir kaynak meydana getirmiştir. Genellikle toplumlarda tabu olarak değerlendirildiğinden sosyal kontrole uğramıştır.

Ülkemizde de cinsel suçlar sık görülen suç türlerindedir. Özellikle evlilik öncesi cinsel ilişki, gencin başlıca problemlerinden biridir. Diğer cinsel davranış biçimleri de ciddi problemlerin nedeni olabilir, ve cinsel suçlarla yakından ilişkilidir. Suçlular arasında çok sayıda cinsi sapık vakaya rastlanmıştır. Çocuğun anababasıyla kurduğu aşırı bağımlılık veya gelişme döneminde homoseksüel bir insanla beraberliği onun heteroseksüel bir olgunlaşmayı yapamamasına sebep olabilir. Cinsel suçların bütünü gençlik suçluluğunda sıklıkla rastlansa da alışkanlık haline gelmiş aşırı vakalar azdır.

Gençlerimizin önemli bir problemi de cinsel bilgiler konusunda sağlıklı eğitim almamalarıdır. Medyanın da bu konudaki uyarıcı tavrı gençlerimizin doyurul-

mamış cinselliklerinde sapmalara yol açmaktadır. Doğru bir eğitim ve yönlendirme ile sağlıklı bir cinsel kimlik sağlamak mümkündür.

KAYNAKLAR

- Başaran F. (1973): Psikososyal Gelişim, S: 108-110. Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, Yayın No: 69. Ankara.
- Bayülkem F. (1986): Aksaray Dispanseri Çevresinde Sosyal, Ekonomik ve Ruh Sağlığı Yönünden Özellikler. Tıp Dergisi, 3: 128-129.
- Downs R., Stea D. (1973): İmage and Environment. PP. 202-204, Academic Press Inc, Chicago.
- Durkheim E. (1912) Le Surcude. PP. 19-21, Free Pres, New York.
- Dönmezer S.(1943): Garp Memleketlerinde ve Memleketimizde Çocuk Suçluluğunun Nedenleri. İş Mecmuası, 14: 124-125.
- Erickson EG. (1954): Urgan Behavior, PP. 293-294. The Macmillan Company, New York.
- Eserper A. (1981): Eğitim Yeni Tutum Geliştirmede Etkinlik Derecesi. S: 14-15. Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, Yayın No: 314. Ankara.
- Evrin S. (1970): Psikoloji Açısından Suçluluk Sorunu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Rektörlük No 1531, Edebiyat Fakültesi Basımevi, S: 59-60, İstanbul.
- Festinger LA. (1954): Theory of Social Comparison Processes, Huma Relations. PP. 48-49, Row Peterson, Evans-ton
- Geray C. (1966): Şehirsel Toplum Kalkınması. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 6: 235-236.
- Gıst NP., Halbert LA., (1956): Urban Society. PP. 273-274, Thomas Y. Crowell Company, New York.
- Gökçen B. (1997): Toplum ve Göç. Ulusal Sosyoloji Kongresi Özetleri. S: 81-82. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.
- Gökçen B. (1971): Gecekondu Gençliği. Cilt 15, S: 104-106. Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Rektörlük No: 4972. Ankara.
- Keleş R. (1984): Kentleşme ve Konut Politikası. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. Rektörlük No: 540-541. S: 43-45. Ankara.
- Kıray M. (1982): Toplumsal Değişme ve Kentleşme, Kent-sel Bütünleşme. S: 57-58. Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayını, No: 4. Ankara.
- Kingsley D. (1940): The Sociology of Parent-Youth Conflict. American Sociology Review, 5: 525-533.
- Kinsey AC. (1953): Sexual Behavior in The Human Female. PP. 455-458, Saunders, Philadelphia.
- Kurtkan Amiran (1982): İktisat Sosyolojisi Açısından Eğitim Yolu ile Kalkınmanın Esasları. Divan Yayınları, S: 80-82, İstanbul.
- Köknel Özcan (1982): Aile ve Çocuk. S: 56-65. Ak Yayınları. İstanbul.
- Koptagel İG. (1985): Değişen Toplumda ve Türkiye'de Aile. S: 19-20. Yaprak Yayınları. İstanbul.
- Middebrook PN. (1974): Social Psychology and Modern Life. PP. 32-35, Warner Books. New York.
- Özbek A. (1983): Sosyal Psikiyatriye Giriş. S: 143-144. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları, Yayın No: 243. Ankara.
- Özaydın S. (1984): Psikiyatri. S: 4. İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Yayınları. Rektörlük No: 3132. İstanbul.
- Parson T. (1955): Family Socialization and Interaction Process. PP. 124-126, Free Press. New York.
- Sencer Y. (1970): Türkiye'de Kentleşme, Bir Toplumsal ve Kültürel Değişme Süreci. S: 29-30, 78-80. Kültür Bakanlığı Yayını, Yayın No: 345. Ankara.
- Şemin R. (1979): Gençlik Psikolojisi. 3. Basım, S: 57-58, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Tarhan Nevzat: Stres ve Hastalıkları. GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Psikiyatri Kliniği. I Stres Sempozyumu, 29 Mart 1989, İstanbul.
- Uğur Müfit M. Medikal Psikoloji Sahaflar Kitap Sarayı, 1-Baskı 1994, İstanbul.
- Yavuzer Haluk: Çocuk Psikolojisi, 6. Basım, S: 75-78, Remzi Kitabevi, 1986, İstanbul.